

Καλιακρά

Summary :

Καλιακρά е крепост и селище на едноименен нос на западния бряг на Понтос Еуксейнос (Черно море). През античността е укрепено селище „хорион”, незначително засегнат от „елинската колонизация” /VII в. пр.Хр./. През 15 г. крепостта и селището са включени в римската провинция Малка Скития, като от средата на IV век са в границите на Византия. При императорите Валент и Юстиниан I значението на Καλιακρά в тази част на Понтос Еуксейнос нараства и силно се укрепва. Създадената през втората половина на VII в българска държава е в чести конфликти с Византия, поради което и Καλιακρά, нееднократно променя политическата си принадлежност. В резултат през X- XII в. крепостта и селището западат. От втората половина на XIV в. Καλιακρά отново се въздига в икономическо и политическо отношение, особено като от 1336 до 1385 е столица на владетеля на Добруджа деспот Добротица. Прераства и в пристанище за презморска търговия водена предимно от Венеция и Генуа с износ на жито и други селскостопански продукти. В края на XIV и началото на XV в Καλιακρά е завладяна от армията на султана и включена в Османската империя. През XVI в. селището окончателно запада и е изоставено от местното население. В църковно отношение Καλιακρά, чрез митрополията на град Варна винаги е принадлежала към Патриаршията на Константинопол.

Other Names

Geographical Location

западния бряг на Черно Море

Historical Region

Понтос Евксинос

1. Мястонахождение *

Крепостта и заселеното място Καλιακρά [Kaliakra] се намират на стеснения и много издадения, с дължина ок. 2 км. в морето едноименен нос. Той е и с високи и стръмни брегове с височина ок. 60-70 м., които представляват и неговата основна естествена защита. Носът е с определена южна посока. Тези му характеристики определят доминиращата му роля почти над цялото западно крайбрежие на Понтос Еуксейнос. С това си положение, носът Καλιακρά има важно стратегическо, а особено през средновековието и ориентиращо значение за корабоплаването. Тук само заливът на запад от самия нос е бил добро убежище и пристан. Поради това той винаги е бил отбелязан и наименован в картите и текстовите инструкции по корабоплаване [„портолани”, [portolan] по Понтос Еуксейнос. от XIII - XV обикновено като “Cal[li]iakra”.

2. Наименования

Във варовиковата скала на носата са се образували много пещери. Някои от тях са били обитавани или използвани за складове на жито и стоки. Носът, заедно с крепостта и заселеното място се споменава с различни наименования и в различни произволни форми. Предполага се, че най-старото е от предтракийски /! /произход: “Tirizis”, “Tirisis”. Страбон в своята „Γεογραφία” от I в. го споменава с това наименование.¹ Така ни го посочва и Флавий Ариан в своя „Περιπλυσ” от ок. 131 г.,² докато в „Γεογραφία” на Клавдий Птолемей от II в. е изписано пълното наименование “Τῆρῆσι ἢ Κρά”.³ В картата пътеводител на Римската империя „Ταβυλα Πεϋτινγεριανα” [Tabula Peutingeriana] от ок. II в стои само “Trissa”.⁴

Производни именни форми само от „Ακρῆι” - “Ακρῆις, т.е. „нос”, са дадени в „Πῦτεβοδιτελῆ” или „Σπῦτνικῆ” на Хиерокъл⁵ съставен между 527-528 г., при хрониката на Комес Марцелин⁶ от ок. VI в е изписано “Acres”, докато в

Καλιακρά

„Хрониката” на Йоан Антиохийски от ок. VII се споменава като “Ἀκρίδος”.⁷ Византийският имп. Константин VII Багренородни в труда си „За темите” от ок. X в посочва наименованието пак като «Ἀκρά»,⁸ докато в споменатите тук по-напред ръководства по корабоплаване от ок. XIV в. и след това се среща вече изписано “Cal[li]acra”, т.е. в превод и значение на «Добър нос» !/. {препратка}

2. История

2.1. Античност

Предполага се, съобразно откритите следи, че на самия полуостров е възникнало някакво селище от преди IV в. пр.Хр. През време на присъствието на траките вече е построена здрава крепости, резиденция на местните владетели с крепостна стена и ров пресичащи полуострова към сушата. За разлика от пристанищните градове-крепости създадени и издигнати от заселилите се по време на елинската колонизация по бреговете на ЕР /VII-VI в пр Хр/, Калиакра е имала постоянно население. Впоследствие тя попада под влиянието на съседната елинска колония Круни-Дионисополис [Κρούνοι - Dionysopolis], сега гр. Балчик [Balčik]. Това проличава от запазените белези на смесени строителни форми, отразяващи протичащите тук елементи на обществено-политически и религиозен живот.

След 323 г. пр.Хр. владателят на Тракия [Thracia] Лизимах [Lysimachos, 355-281] заел част от селищата по западния бряг на Понтос Еуксейнос между които и „Тризис” (Καλιακρά). Тук той поставил военен гарнизон /отряд/ и според легендата, смятайки го за сигурно място бил скрил и държавното си съкровище.

През 15 година крепостта и селището са включени в границите на Римската империя в провинцията й Малка Скития [Scythia minor], като става тук важен политически и укрепен център. Това продължава особено при управлението на византийския имп. Флавий Валент [Flavius Valens, 328-378].

2.2. Късна античност и средновековие

В средата на V век различни племена като хуни [Hunni] и прабългари се заселват в Малка Скития [Scythia minor]. През 513 и 514 г. те участват в бунта на пълководеца Виталиан [Vitalian] срещу имп. Анастасий I [Anastasios I, 491-518], като важно сражение станало при Калиакра. Тук византийската армия на императора била победена.

Към средата на VI в. имп. Юстиниан I [Justinian I, 527-565] се заел с издигането и възстановяването на редица важни крепости. Така била укрепена и вътрешната стена на Калиакра. От този момент крепостта заела отново стратегическото си положение като център на властта на Византия в северозападната част на Понтос Еуксейнос. Така, в споменатото по-напред съчинение на Хиерокъл [Hierocles] от VI в е отбелязано, че Калиакра е бил третият !/по значение град в Малка Скития [Scythia minor] след Томи/с/ [Tomi(s), Constanța] и Дионисополис [Dionysopolis, Balčik].⁹ Същото потвърждава и цитираното съчинение и имп. Константин VII Багренородни [Konstantinos VII Porphyrogenetos] от ок. X в.

От към средата на VI в се засилват и в тази област на Византия все повече нападенията на племена като готи [Gothi], хуни [Hunni], авари [Avars] и др. В 538 г прабългарите правят опити за превземане на Калиакра, които продължават особено през периода 560-630 г. От втората половина на VII век в Малка Скития [Scythia minor] трайно се заселват прабългари, които създават и своя държавна формация. Междувременно тук те завладяват и редица византийски селища и крепости, между които и Калиакра. Прабългарите извършват и допълнителното им укрепване.

През 971 г. Калиакра е завзета от Византия и в продължение на 15 години е в нейните владения. След това отново е включена в границите на българската държава. През 1001 г. Калиакра е вече за по-дълъг период от време под византийско управление. В резултат на честите военни действия между двете държави, към втората половина на

Καλιακρά

Χв. крепостта и селището са вече полуразрушени и изоставени. Те загубили военното и политическото си значение за Византия. Така, в продължение на около два века това географско наименование не се среща в историческите извори. Независимо от това положение, откритите материали свидетелства от XI - XII в. доказват, че тук малки групи от местно население продължили своето скромно съществуване.

2.3. Късно средновековие

Едва от втората половина на XIII в. и началото на XIV в. Калиакра е отново активно включена в политическия и икономическия живот, но на българската държава. Това ѝ значение се засилва особено от около средата на XIV в., когато в тази област се създава самостоятелното феодално владение „Добруджанско деспотство” [Despotat of Dobrudža]. Към 1366 г. Калиакра е превърната от деспот Добротица [despot Dobrotica, Dobrotiza; ?-ок. 1385] в столица на владението си като започнал да сече и монети. Междувременно нарасналото ново политическо и икономическо значение на Калиакра се дължало и на развитието на презморската търговия и пазарна дейност в Понтос Еуксейнос, извършване предимно от средновековните италиански градове-републики. В тази връзка възникнали и военни конфликти, какъвто бил този на деспот Добротица [despot Dobrotica] с генуезките търговски колонии като Кафа [Caffa, Kafafa], Пера [Pera], Килия [Chilia, Kilia] и други. Настоящото политическо значение на Калиакра са потвърждавало още и от факта, че граф Амадей VI Савойски [Amadeus VI of Savoy] който бил завладял редица важни селища, крепости и пристанища по западното крайбрежие на Понтос Еуксейнос, се принудили да влезе в дипломатически контакти с деспот Добротица. Така след 1366 г. графът изплащал свои дипломатически представители в столицата Калиакра. Наследникът на Добротица, деспот Иванко [Despot Ivanko, ок. 1385-1393], обаче след 1385 г. преместил вече столицата в град Варна.

След поражението на унгарския крал Сигизмунд [Sigismund, 1387-1437] в битката при крепостта Никопол на р. Дунав през 1396 г., срещу армията на султан Баязид I [Bayazid I, 1389-1402], кралят успял да се спаси като избягал с кораб по реката и Понтос Еуксейнос. На път за Константинопол се спрял и в Калиакра, където бил възстановил /?/ крепостта. Към края на 1397 г. тя е заета от войските на султана, но владетелят на Влахия [Wallachia] Мирчо Стари [Mircea the Elder, 1387-1418] успял да я включи в своите земи от 1404 до 1417 г. След това време султан Мехмед I [Mehmed I, 1402-1421] си възвърнал Калиакра, заедно с другите крепости.

В началото на месец ноември 1444 г. за кратко войските на крал Владислав III Ягело [Vladislav, Wladislaw III Jagiellon, 1440-1444] завзели и разрушили тук крепостната стена и самото селище. Така Калиакра през следващите векове окончателно загубил всякакво важно значение в пределите на Османската империя. Постепенно бил напуснат от местното население и след XVI в. почти окончателно опустял.

3. Археологически находки

Откритите при подводни археологически изследвания голям количество амфори и котви доказват значението на Калиакра през античността и средновековието и като важно междинно пристанище. От тук са се изнасяли с византийски, венециански и генуезки кораби жито, кожи, мед и други селскостопански продукти, пристигащи от вътрешността на прилежащите области. Тази международна търговска дейност била скрепена с договори с местните владетели, като тези с Венеция [Venice] от 1346-7 г. и от 1352 г. и с Генуа [Genoa] от 27.05.1387 г. За нейно улеснение и собствен престиж даже деспот Добротица сече монети с надпис „ΚΑΛΚ”. Тук самата селскостопанска производствена дейност е била слаба, поради безводния и степен характер на областта. Това пречело на развитието на селското стопанство, като само отчасти се проявявало животновъдството. Откритата тук сграфито керамика [sgraffito - ceramic] е била изцяло вносна.

4. Паметници, сгради и укрепления

На носа Тиризис - Калиакра са установени останки от крепост издигната по време на тракийското присъствие. При наследията го късноантичен град е разкрита укрепителна система и главна улица минаваща покрай площад. Още е

Καλιακρά

съществувал и култов комплекс с основи от монументална сграда. Също така са разкрити и тракийска куполна гробница, както и римска баня от ок. IV в. Като цяло селището се определя като град от тракийски тип с характеристиките на „хорион” [“chorion”].

Високите и стръмни брегове на носа били сигурна естествена защита, затова са изградени само три защитни пояса с кули от към сушата. Те разделяли вече средновековния град на части, като на вътрешен, външен и предградие. Те предопределяли и мястото на живеене на местните обитатели, съобразно общественото им положение.

От трите крепостни стени, най-добре сега е запазена третата с дължина от ок. 35 м. Тя защитавала вътрешния град, разположен на самия нос с площ ок. 2,5 кв.км. Пред тази стена имало ров с подвижен мост, докато на самия връх на носа в скалната маса е изсечена църква-параκλiс . Тя е била определена да обслужва владетеля и семейството му. Тук се намира представителната църква на крепостта, която е еднокорабен тип и едноабсидна и с относително малки размери /16 x 9м./ . Междувременно са открити още основите на три църковни кръстокуполни /?/ сгради. Религиозната традиция в Калиакра, макар и напълно видоизменена по характер, се проявила впоследствие с изграждането на ислямска обител „теке”, което станало скоро след окончателното присъединяване на областта към Османската империя.

5. Църковна принадлежност

В църковно отношение през средновековието Калиакра винаги е била подчинена на митрополията на град Варна [Metropolis of Varna] и е била постоянно в нейния диоцез [diocese]. Това личи и от издадените през втората половина на XIV век актове и грамоти на патриаршията в Константинопол [Patriarchate of Constantinople] към която се числяла.

Въпреки че, от XIII и първата половина на XV век в града и околността обитавали многобройни духовни лица, то Калиакра не се издигнал тук като голям и основен църковен център

6. Население

Етническият състав на местното население е бил многопластов и променлив. Той е бил от предтракийски и тракийски произход, впоследствие има незначително елинско, а от VI-VII в доминиращо славянско и особено прабългарско население. От XV в е и с частично турско население, като след XVI в тук настъпва постепенно обезлюдяване.

7. Обща оценка и съвременно състояние

Независимо от безспорната роля в стратегическо отношение на крепостта и относително развития стопански живот, за което свидетелстват археологическите паметници и находки, Калиакра по своето значение не можел да се сравнява с другите градове, крепости и пристанища по западния бряг на Понтос Еуксейнос, каквито например били Варна, Анхиало [Anhialo], Месемврия [Mesemvria], Созопол и други.

Сега руините на крепостта и селището на Калиакра са определени като охраняван исторически и ботанически резерват- Тук се извършват постоянни наземни и подводни археологически проучвания.

* *The entry is still in editing process (ed.note)*

1. Strabon, *Γεωγραφικά*, VII, 6, 1.

Καλιακρά

2. Flavii Arrian, *Περίπλους*, 24
3. Cl. Ptolemaios; Ptolemy, *Γεωγραφική*, III, 10, 3
4. Segm. VII, 4
5. Hierocles, *Συνέκδημος*, 637, 3
6. Comitis Marcellini, *Chronicon*, 515, /VIII/, 2
7. Ioannis Antiocheni, *De Insidiis*, 14, 301
8. Konstantinos VII Porphyrogenetos, 913-957, *De thematibus*, 2, 1
9. Hierocles, *Συνέκδημος*

Bibliography :

	Koledarov P. , "West Black sea coast ports in the late middle ages (14th-16th c.) listed on nautical charts", <i>Études historiques</i> , 5, 1970, 253-254
	Todorova E. , "Medieval Genoese nautical cartography on the west Black Sea coast", <i>Études balkaniques</i> , 2, 1981, 118-131
	Κολεदारов П. , <i>Политическа география на средновековната българска държава, 1-2</i> , София 1979, 1989
	Трифонов Т. , <i>700 наименования от Българското Черноморие</i> , Варна 2003
	Eskenasy V. , "Izvoare cartografice medievale despre teritoriul românesc", <i>Revista de istorie</i> , 33: 4, 1980, 120-128
	Todorova E., Mitchkovska P. , <i>Bibliografia delle fonti e delle ricerche sui rapporti tra Genova e le regioni del Mar Nero durante il medioevo</i> , Sofia 1982
	Димитров Б. , <i>България в средновековната морска картография XIV-XVII век.</i> , София 1984
	Димитров Б. , "Българските пристанища в XIII-XIV в. според два средновековни портолана", <i>Археология</i> , 1, 1969, 21-28
	Cristea O. , <i>Bibliografia istorică românească a Mării Negre</i> , București 1996

Webliography :

	Καλιακρά Bulgarian Castles http://www.bulgariancastles.com/bulgariancastles/bg/fortress-kaliakra-bg
--	---